

Świat ballad Adama Mickiewicza. Podsumowanie wiadomości

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Kazimierz Cysewski, „*Ballady i romanse*” – przewodnik epistemologiczny, t. 3, „*Pamiętnik Literacki*” 1983, s. 99.
- Źródło: Marta Piwińska, *Ballady i romanse*, „*Teksty Drugie*” 1995, nr 6, s. 42.
- Źródło: Adam Mickiewicz, *Lilije*, [w:] tegoż, *Wybór poezyj*, oprac. Cz. Zgorzelski, Wrocław 1997, s. 166–178.
- Źródło: Marta Piwińska, *Ballady i romanse*, „*Teksty Drugie*” 1995, nr 6, s. 38–39.
- Źródło: Maria Żmigrodzka, „*Ballady i romanse*” wobec tradycji niemcewiczowskiej, „*Pamiętnik Literacki*” 1956, nr zeszyt specjalny, s. 144–148.
- Źródło: *Stała się nam nowina*, [w:] *Pieśni ludu polskiego*, oprac. O. Kolberg, Warszawa 1857, s. 13.

Świat ballad Adama Mickiewicza. Podsumowanie wiadomości

Aert van der Neer, *Krajobraz z mostem w blasku księżyca*, ok. 1850

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Moda jest odbiciem upodobań i gustów panujących w danym okresie. Popularność pewnych zjawisk wiele też mówi o ludziach – ich potrzebach i sposobie myślenia. Romantyczne umiłowanie ballad, jako przejaw mody literackiej, jest źródłem wiedzy o ideałach epoki. Przez pryzmat XIX-wiecznej balladomanii możemy wyraźnie zobaczyć, za jakim światem tęsknili romantycy, co było dla nich ważne, co ich poruszało i jaki system wartości wyznawali. Ballady to esencja romantyzmu – epoka zamknięta w poetyckich obrazkach.

Twoje cele

- Podsumujesz wiadomości na temat tomu *Ballady i romanse*.
- Wskażesz cechy gatunkowe ballady w wybranych utworach Adama Mickiewicza.
- Przeanalizujesz zastosowanie motywów balladowych w wierszu Adama Mickiewicza *Lilije*.

Przeczytaj

John William Waterhouse, *La Belle Dame sans Merci* [czyt. *la bel dam są mersi*], 1893.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ballady i romanse to tom o przełomowym znaczeniu dla literatury polskiej. O nowatorstwie zbioru zadecydowały przede wszystkim zgromadzone w nim ballady. Romanse nawiązywały do konwencji sentymentalnej, skupiając się wokół wątku miłosnego nieszczęścia. W balladach natomiast wszystko było świeże i nieznane polskiej literaturze wysokiej. Mickiewicz przełamał dotychczasowe wzorce poetyckie zarówno w odniesieniu do tematyki, jak i stylu.

Nowatorstwo ballad opiera się głównie na wprowadzeniu – i to w roli pierwszoplanowej – wyobrażeń oraz pojęć ze świata wierzeń ludowych. Folklor z niespotykaną dotąd siłą wtargnął dzięki balladzie na karty literatury. Mickiewicz, chcąc nawiązać do stylu ludowej poezji, dążył do uproszczenia języka i składni przez zbliżenie ich do mowy potocznej. Śmiało wprowadził do swoich utworów proste, **gminne** wyrazy, których na próżno szukać w wierszach innych ówczesnych poetów. W balladach zwracają uwagę prowincjonalizmy, takie jak: „chróśniak”, „zarostek”, „bies” i całe wyrażenia w rodzaju: „roztwiera gębę i wytrzeszcza oczy”. Dla autorów tworzących w nurcie klasycystycznym był to język poetycki wprost niewyobrażalny. Poza nowatorskim sposobem wyrażenia w tomie zaskakiwała także niespotykana technika dramatycznego przedstawiania wydarzeń połączona z nastrojową liryzacją fabuły. Mickiewicz sięgał do ballad obcojęzycznych oraz poetyckich poprzedniczek ballady na gruncie polskim (sielanek i **dum**), jednak przetwarzał ich materię i zmieniał styl, aż osiągnął jakość całkowicie odmienną.

Poetycki eksperyment Mickiewicza okazał się rewolucją estetyczną i ideologiczną. *Ballady i romanse* ujawniały niespotykane wcześniej walory poetyckie, a przy tym wyrażały rodzący się światopogląd nowej epoki. Utwory w warstwie tematycznej przedstawiają uczucie, wiarę i intuicję jako nowe metody poznawania świata, a miłość jako najwyższą, nieśmiertelną wartość. Ukazują fascynację ludowością i dziką naturą, przenika je irracjonalizm i mistycyzm. Ujawniają także romantyczne obszary inspiracji, m.in. poprzez odwołania do twórczości Szekspira.

Swoisty manifest przewodnich idei romantyzmu zawiera m.in. utwór *Romantyczność*, ale za balladę najdojrzalszą i w duchu na wskroś romantyczną często uznaje się utwór *Lilije*. Ballada opatrzona podtytułem „z pieśni gminnej” wprowadza czytelnika w świat zmyśleń i dziwów, czyniąc to z niespotykaną naturalnością. W utworze ujmuje dramatyczna tematyka, ale też dynamiczna, melodyjna forma i doprowadzona do perfekcji stylizacja na ludowy [prymitywizm](#).

⌋⌋ **Kazimierz Cysewski**

„Ballady i romanse” – przewodnik epistemologiczny

Lilije stanowią jakby syntezę doświadczeń zawartych we wszystkich poprzedzających utworach, łącząc dziwność i tajemniczość z pogłębioną analizą psychologiczną bohaterki, inspirację ludową z głębokością interpretacji, swoistą naiwność, chłód i bezstronność narratora z etyczną wizją rzeczywistości, osadzenie w tradycji z nowatorstwem; ballada odwołuje się do czytelnika wyrobionego, obeznanego z romantycznym światopoglądem, z zasadami, na których opiera się nowa literatura, akceptującego propagowaną przez *Ballady i romanse* [epistemologię](#). Artystyczna wielkość ballady stanowi godne ukoronowanie romantycznych poszukiwań i inicjacji.

Źródło: Kazimierz Cysewski, „Ballady i romanse” – przewodnik epistemologiczny, t. 3, „Pamiętnik Literacki” 1983, s. 99.

Temat wykorzystany przez Mickiewicza w *Lilijach* został zaczerpnięty z tradycji ludowej. Poeta oparł balladę na motywach pieśni *Stała się nam nowina* i nowatorsko przetworzył pieśń gminną, jednak pokrewieństwo tekstów jest oczywiste:

⌋⌋ ***Stała się nam nowina***

Stała nam się nowina,
Pani pana zabiła.
W ogródku go schowała,
Rutkę na nim posiała.
Rutkę na nim posiała,

I tak sobie śpiewała:
Rośnij rutko wysoko,
Jak pan leży głęboko.

Źródło: *Stała się nam nowina*, [w:] *Pieśni ludu polskiego*, oprac. O. Kolberg, Warszawa 1857, s. 13.

Ballada *Lilije* dobitnie wskazuje, że dla romantyka twórczość ludowa wraz z całym światem jej wyobrażeń była ważnym źródłem inspiracji, a wręcz stała się skarbnicą tradycji narodowej.

((**Adam Mickiewicz**

Lilije

Zbrodnia to niesłychana,
Pani zabija pana;
Zabiwszy grzebie w gaju,
Na łączce przy ruczaju,
Grób liliją zasiewa,
Zasiewając tak śpiewa:
„Rośnij kwiecie wysoko,
Jak pan leży głęboko;
Jak pan leży głęboko,
Tak ty rośnij wysoko”.

Potem cała skrwawiona,
Męża zbójczyni żona,
Bieży przez łąki, przez knieje,
I górą, i dołem, i górą;
Zmrok pada, wietrzyk wieje;
Ciemno, wietrzno, ponuro.
Wrona gdzieniegdzie kracze
I puchają puchacze.

Bieży w dół do strumyka,
Gdzie stary rośnie buk,
Do chatki pustelnika,
Stuk stuk, stuk stuk.

„Kto tam?” – spadła zaporą,
Wychodzi starzec, świeci;
Pani na kształt upiora
Z krzykiem do chatki leci.

„Ha! ha!” zsiniałe usta,
Oczy przewraca w słup,
Drżąca, zbladła jak chusta;
„Ha! mąż, ha! trup!”

„– Niewiasto, Pan Bóg z tobą,
Co ciebie tutaj niesie,
Wieczorną słotną dobą,
Co robisz sama w lesie?”

„– Tu za lasem, za stawem,
Błyszczą mych zamków ściany.
Mąż z królem Bolesławem
Poszedł na Kijowiany.
Lato za latem bieży,
Nie masz go z bojowiska;
Ja młoda wśród młodzieży,
A droga cnoty śliska!
Nie dochowałam wiary,
Ach! biada mojej głowie!
Król srogie głosi kary;
Powrócili mężowie.

„Ha! ha! mąż się nie dowie!
Oto krew! oto nóż!
Po nim już, po nim już!
Starcze, wyznałam szczerze.
Ty głoś świętymi usty,
Jakie mówić pacierze,
Gdzie mam iść na odpusty.

Ach, pójdę aż do piekła,
Zniosę bicze, pochodnie,
Byleby moją zbrodnię
Wieczysta noc powlekła”.

„- Niewiasto – rzecze stary –
Więc ci nie żal rozboju,
Ale tylko strach kary?
Idźże sobie w pokoju,
Rzuć bojaźń, rozjaśń lica,
Wieczna twa tajemnica.
Bo takie sądy boże,
Iż co ty zrobisz skrycie,
Mąż tylko wydać może;
A mąż twój stracił życie”.

Pani z wyroku rada,
Jak wpadła, tak wypada;
Bieży nocą do domu
Nic nie mówiąc nikomu.
Stoją dzieci przed bramą,
„Mamo – wołają – mamo!
A gdzie został nasz tato?”
„Nieboszczyk? co? wasz tato?” –
Nie wie, co mówić na to.
„Został w lesie za dworem,
Powróci dziś wieczorem”.

Czekają wieczór dzieci;
Czekają drugi, trzeci,
Czekają tydzień cały;
Nareszcie zapomniały.

Pani zapomnieć trudno,
Nie wygnać z myśli grzechu.

Zawsze na sercu nudno,
Nigdy na ustach śmiechu,
Nigdy snu na źrenicy!
Bo często w nocnej porze
Coś stuka się na dworze,
Coś chodzi po świetlicy.
„Dzieci – woła – to ja to,
To ja, dzieci, wasz tato!”

[...]

Jadą, jadą w tę stronę,
Tuman na drodze wielki,
Rżą, rżą koniki wrone, Ostre błyszczą szabelki.
Jadą, jadą panowie,
Nieboszczyka bratowie!

„A witajże, czy zdrowa?
Witajże nam, bratowa.
Gdzie brat?” – „Nieboszczyk brat,
Już pożegnał ten świat”.
„Kiedy?” – „Dawno, rok minął,
Umarł... na wojnie zginął”.
„To kłamstwo, bądź spokojna!
Już skończyła się wojna;
Brat zdrowy i ochoczy,
Ujrzysz go na twe oczy”.

Pani ze strachu zbladła,
Zemdląła i upadła,
Oczy przewraca w słup,
Z trwogą dokoła rzuca.
„Gdzie on? gdzie mąż? gdzie trup?”

[...]

„Powracał razem z nami,
Lecz przodem chciał pośpieszyć,
Nas przyjąć z rycerzami
I twoje łzy pocieszyć.
Dziś, jutro pewnie będzie,
Pewnie kędyś w obłędzie
Ubite minął szlaki.
Zaczekajmy dzień jaki,
Poszlemy szukać wszędzie,
Dziś, jutro pewnie będzie”.

Posłali wszędzie sługi,
Czekali dzień i drugi,
Gdy nic nie doczekali,
Z płaczem chcą jechać dalej.

Zachodzi drogę pani:
„Bracia moi kochani,
Jesień zła do podróży,
Wiatry, słoty i deszcze.
Wszak czekaliście dłużej,
Czekajcie trochę jeszcze”.

Czekają. Przeszła zima,
Brata nie ma i nie ma.
Czekają; myślą sobie:
Może powróci z wiosną?
A on już leży w grobie,
A nad nim kwiatki rosną,
A rosną tak wysoko,
Jak on leży głęboko.
I wiosnę przeczekali,
I już nie jadą dalej.

Do smaku im gospoda,
Bo gospodyni młoda;
Że chcą jechać, udają,
A tymczasem czekają;
Czekają aż do lata,
Zapominają brata.
Do smaku im gospoda
I gospodyni młoda.
Jak dwaj u niej gościli,
Tak ją dwaj polubili.
Obu nadzieja łechce,
Obadwaj zjęci trwogą,
Żyć bez niej żaden nie chce,
Żyć z nią obaj nie mogą.
Wreszcie na jedno zdani,
Idą razem do pani.

„Słuchaj, pani bratowo,
Przyjm dobrze nasze słowo.
My tu próżno siedzimy,
Brata nie zobaczymy.
Ty jeszcze jesteś młoda,
Młodości twojej szkoda.
Nie wiąż dla siebie świata,
Wybierz brata za brata”.

To rzekli i stanęli,
Gniew ich i zazdrość piecze,
Ten, to ów okiem strzeli,
Ten, to ów słówko rzecze;
Usta sine przycięli,
W rękę ściskają miecze.
Pani ich widzi w gniewie,
Co mówić, sama nie wie.

Prosi o chwilę czasu,
Bieży zaraz do lasu.
Bieży w dół do strumyka,
Gdzie stary rośnie buk,
Do chatki pustelnika,
Stuk stuk, stuk stuk!
Całą mu rzecz wyklada,
Pyta się, co za rada?

„Ach, jak pogodzić braci?
Chcą mojej ręki oba?
Ten i ten się podoba:
Lecz kto weźmie? kto straci?
Ja mam maleńkie dziatki,
I wioski, i dostatki,
Dostatek się zmitręża,
Gdy zostałam bez męża.
Lecz, ach! nie dla mnie szczęście!
Nie dla mnie już zamęście!
Boża nade mną kara,
Ściga mnie nocna mara,
Zaledwie przymknę oczy,
Traf, traf, klamka odskoczy;
Budzę się, widzę, słyszę,
Jak idzie i jak dysze,
Jak dysze i jak tupa,
Ach, widzę, słyszę trupa!
Skrzyp, skrzyp, i już nad łóżem
Skrwawionym sięga nożem,
I iskry z gęby sypie,
I ciągnie mię, i szczypie.
Ach, dosyć, dosyć strachu,
Nie siedzieć mnie w tym gmachu,

Nie dla mnie świat i szczęście,
Nie dla mnie już zamęcie!”

„Córko – rzecze jej stary –
Nie masz zbrodni bez kary.
Lecz jeśli szczerą skrucha,
Zbrodniarzów Pan Bóg słuca.
Znam ja tajnie wyroku,
Miłą ci rzecz obwieszczę;
Choć mąż zginął od roku,
Ja go wskrzeszę dziś jeszcze”.

„Co, co? jak, jak? mój ojczy!
Nie czas już, ach, nie czas!
To żelazo zabojcze
Na wieki dzieli nas!
Ach, znam, że warta kary,
I zniosę wszelkie kary,
Byle się pozbyć mary.
Zrzekę się mego zboru
I pójdę do klasztoru,
I pójdę w ciemny las.
Nie, nie wskrzeszaj, mój ojczy!
Nie czas już, ach, nie czas,
To żelazo zabojcze
Na wieki dzieli nas!”

Starzec westchnął głęboko
I łzami zalał oko,
Oblicze skrył w zasłonie,
Drżące załamał dłonie.
„Idź za mąż, póki pora,
Nie lękaj się upiora.
Martwy się nie ocuci,
Twarda wieczności brama;

I mąż twój nie powróci,
Chyba zawołasz sama”.

„Lecz jak pogodzić braci?
Kto weźmie, a kto straci?” –
„Najlepsza będzie droga
Zdać się na los i Boga.
Niechajże z ranną rosą
Pójdą i kwiecie zniosą.
Niech każdy weźmie kwiecie
I wianek tobie splecie,
I niechaj doda znaki,
Żeby poznać, czyj jaki,
I pójdzie w kościół boży,
I na ołtarzu złoży.
Czyj pierwszy weźmiesz wianek,
Ten mąż twój, ten kochanek”.

Pani z przestrogi rada,
Już do małżeństwa skora,
Nie boi się upiora;
Bo w myśli swej układa
Nigdy w żadnej potrzebie
Nie wołać go do siebie.
I z tych układów rada,
Jak wpadła, tak wypada.
Bieży prosto do domu
Nic nie mówiąc nikomu.
Bieży przez łąki, przez gaje,
I bieży, i staje,
I staje, i myśli, i słucha:
Zda się, że ją ktoś goni
I że coś szepce do niej,
Wokoło ciemność głucha;

„To ja, twój mąż, twój mąż!”
I staje, i myśli, i słucha,
Słucha, zrywa się, bieży,
Włos się na głowie jeży,
W tył obejrzyć się lęka,
Coś wciąż po krzakach stęka,
Echo powtarza wciąż:
„To ja, twój mąż, twój mąż!”

Lecz zbliża się niedziela.
Zbliża się czas wesela.
Zaledwie słońce wschodzi,
Wybiegają dwaj młodzi.
Pani, wśród dziewic grona
Do ślubu prowadzona,
Wystąpi wśród kościoła
I bierze pierwszy wianek,
Obnosi go dokoła;
„Oto w wieńcu lilije,
Ach, czyjeż to są, czyje?
Kto mój mąż, kto kochanek?”

Wybiega starszy brat,
Radość na licach płonie,
Skacze i klaszcze w dłonie:
„Tyś moja, mój to kwiat!
Między liliji kręgi
Uplotłem wstążek zwój,
To znak, to moje wstęgi!
To mój, to mój, to mój!”

„Kłamstwo! – drugi zawoła –
Wyjdźcie tylko z kościoła,
Miejsce widzieć możecie,
Kędy rwałem to kwiecie.

Rwałem na łączce w gaju,
Na grobie przy ruczaju,
Okażę grób i zdrój,
To mój, to mój, to mój!”

Kłóćą się źli młodzieńce;
Ten mówi, ten zaprzecza;
Dobyli z pochew miecza;
Wszczyna się srogi bój,
Szarpia do siebie wieńce:
„To mój, to mój, to mój!”

Wtem drzwi kościoła trzasły,
Wiatr zawiał, świece zgasły,
Wchodzi osoba w bieli.
Znany chód, znana zbroja,
Staje, wszyscy zadrżeli,
Staje, patrzy ukosem,
Podziemnym woła głosem:
„Mój wieniec i ty moja!
Kwiat na mym rwany grobie,
Mnie, księżę, stułą wiąż;
Zła żono, biada tobie!
To ja. twój mąż, twój mąż!
Źli bracia, biada obu!
Z mego rwaliście grobu,
Zawieście krwawy bój.
To ja, twój mąż, wasz brat,
Wy moi, wieniec mój,
Dalej na tamten świat!”

Wstrzęsła się cerkwi posada,
Z zrębu wysuwa się zrąb,
Sklep trzeszczy, głąb zapada,
Cerkiew zapada w głąb.

Ziemia ją z wierzchu kryje,
Na niej rosną lilije,
A rosną tak wysoko,
Jak pan leżał głęboko.

Źródło: Adam Mickiewicz, *Lilije*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, oprac. Cz. Zgorzelski, Wrocław 1997, s. 166–178.

Słownik

duma

(ukr.) – gatunek narracyjno-liryczny o tematyce historycznej, często o smutnym nastroju; niekiedy wykorzystuje wątki fantastyczne

epistemologia

(stgr. *episteme* – wiedza; umiejętność, zrozumienie; *logos* – nauka, myśl) – nauka o poznaniu, badająca m.in. problematykę rzetelności ludzkiego poznania

fantastyka

(gr. *phantastikōs* – wyobrazeniowy) – konwencja literacka polegająca na kreowaniu świata przedstawionego, który w całości lub w części różni się od rzeczywistości, na przykład przez dodanie elementów nadnaturalnych

historyzm

(gr. *historia* – badanie, wiedza) – zainteresowanie historią wyraźne w okresie romantyzmu. Jego przejawem było m.in. umieszczanie akcji utworów w realiach historycznych

irracjonalizm

(łac. *irrationalis* – nierozumowy) – pogląd, zgodnie z którym rzeczywistości nie da się poznać w racjonalny sposób, przypisujący najwyższą wartość pozarozumowym środkom poznawczym

literatura artystyczna

wyróżniana obok literatury popularnej i literatury ludowej; obejmuje utwory uznawane za kanon literatury

ludowość

zainteresowanie kulturą ludową, czerpanie obecnych w niej motywów, budowanie utworów w sposób typowy dla dzieł ludowych, czasem odwzorowywanie postaw, przekonań i wartości typowych dla przedstawicieli ludu

provincjonalizm

(łac. *provincia* – obszar oddalony od stolicy i większych ośrodków kulturalnych) – wyraz lub zwrot językowy charakterystyczny dla prowincji, nieużywany w języku

ogólnoliterackim
prymitywizm

(łac. *primitivus* – pierwotny, początkowy) – cecha sztuki ludów pierwotnych oraz sztuki ludowej polegająca na upraszczaniu lub naiwności przedstawienia

sentymentalizm

(fr. *sentimental*) – kierunek myślowy, którego głównym założeniem jest przekonanie o możliwości powrotu do naturalnej, pierwotnej prostoty. Odrzuca on wartość postępu cywilizacyjnego i głosi hasło powrotu do natury. W myśl założeń estetycznych sentymentalizmu wyznacznikami dzieła literackiego są czułość i prostota. Głównym gatunkiem związanym z sentymentalizmem jest sielanka

sielanka

utwór literacki przedstawiający wyidealizowany obraz życia mieszkańców wsi, często pasterzy, blisko związanych z naturą

Mapa myśli

Polecenie 1

Mapa myśli zawiera najważniejsze cechy ballady romantycznej, uzupełnij ją, wpisując przykłady utworów oraz cytaty ilustrujące dane zagadnienie.

Polecenie 2

Na podstawie utworu Adama Mickiewicza *Lilije* dopisz w mapie myśli przykłady zdarzeń realnych i nadprzyrodzonych rozgrywających się w tej balladzie.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Do podanych cech gatunkowych ballady dopasuj ilustrujące je cytaty z utworów Adama Mickiewicza.

współistnienie świata realnego i fantastycznego

G E H A B C F
D

odwołania do ludowego kodeksu moralnego

ukazanie przyrody jako groźnej i tajemniczej

zsubiektywizowana narracja

⌘ A. Adam Mickiewicz, *Świtezianka*

Chłopiec przyklęknął, chwycił w dłoń piasku,
Piekielne wzywał potęgi,
Klął się przy świętym księżycu blasku...
Lecz czy dochowa przysięgi?

„Dochowaj, strzelcze, to moja rada:
Bo kto przysięgę naruszy,
Ach, biada jemu, za życia biada!
I biada jego złej duszy!”

⌘ B. Adam Mickiewicz, *Świtez*

„Młodzieńcy! wiecie, że tutaj bezkarnie
Dotąd nikt statku nie spuści:
Każdego śmiałka jezioro zagarnie
Do nieprzebrnionych czeluści.

⌘ C. Adam Mickiewicz, *To lubię*

Tuż stara cerkiew, w niej puszczyk i sowy,
Obok dzwonnicy zrąb zgniły,
A za dzwonnica chrośniak malinowy,
A w tym chrośniaku mogiły.

Bo skoro północ nawlecze zastony,
Cerkiew się z trzaskiem odmyka,
W pustej zrąbnicy dzwonią same dzwony,
W chrustach coś huczy i ksyka.

⌘ D. Adam Mickiewicz, *Świtezianka*

A wicher szumi po gęstym lesie,
Woda się burzy i wzdyma.
Burzy się, wzdyma i wre aż do dna,
Kręconym nurtem pochwyca.
Roztwiera paszczę otchłań podwodna,
Ginie z młodzieńcem dziewica.

⌘ E. Adam Mickiewicz, *Świtezianka*

Ona po srebrnym płasa jeziorze,
On pod tym jęczy modrzewiem.
Któż jest młodzieniec? Strzelcem był w borze.
A kto dziewczyna? Ja nie wiem.

⌘ F. Adam Mickiewicz, *To lubię*

„Wiedziałaś, że się spodobało Panu

Z męża ród tworzyć niewieści,
Na osłodzenie mężom złego stanu,
Na rozkosz, nie na boleści.

Ty jakbyś w piersiach miała serce z głazu,
Ani cię jęki ubodły.

Nikt nie uprosił słodkiego wyrazu
Przez łzy, cierpienia i modły.

Za taką srogość, długie, długie lata
Dręcz się w czyscowej zagubie,
Póki mąż jaki z tamecznego świata
Nie powie na cię choć: „lubię”.

« G. Adam Mickiewicz, *Świtez*

Wtem, jakaś białość nagle mnie otoczy,
Dzień zda się spędzać noc ciemną:
Spuszczam ku ziemi przerażone oczy...
Już ziemi nie ma pode mną!...

Takeśmy uszły zhańbienia i rzezi.
Widzisz to ziele dokoła,
To są małżonki i córki Świtezi,
Które Bóg przemienił w ziota.

« H. Adam Mickiewicz, *To lubię*

Raz, gdy do Ruty jadę w czas noclegu,
Na moście z końmi wóz staje,
Próżno woźnica przynagła do biegu,
„Hej!” – krzyczy, biczem zadaje.

Stoją, a potem skoczą z całej mocy,
Dyszal przy samej pękt szrubie;

Zostać na polu samemu i w nocy,
„To lubię – rzekłem – to lubię!”

Ćwiczenie 2

Uzupełnij krótki opis charakteryzujący kompozycję ballady *Lilije*.

Ballada *Lilije* jest obszerna i brak jej typowego dla gatunku skondensowania fabuły.

Kompozycja składającego się z kilku epizodów utworu jest . Decyduje o tym kilka czynników. Utwór *Lilije* ma budowę. Przeważają w nim . Postaci ukazane są głównie . Większość orzeczeń wyrażono w czasie . Potęguje to opowieści i sprawia wrażenie, jakby wydarzenia rozgrywały się bezpośrednio przed oczyma czytelników. Poecie udało się w ten sposób zbliżyć utwór do emocjonalnej relacji mówionej.

statyczna

wypowiedzi dialogowe

regularną

dynamiczna

nieregularną

wypowiedzi narratora

dramatyzm

w działaniu

przeszłym

liryzm

poprzez opis

teraźniejszym

Ćwiczenie 3

Ballada *Lilije* jest wzorowana na mowie potocznej i stylizowana na pieśń gminną. Połącz nazwy środków stylistycznych charakterystycznych dla językowego ukształtowania poezji ludowej z odpowiednimi cytatami oraz opisami funkcji.

Cytat	Nazwa środka stylistycznego	Funkcja
	onomatopeja	
	powtórzenie	
	kolokwializm	
	zdrobnienie	

	wykrzyknienie	
--	---------------	--

„Rzą, rzą koniki wrone,
Ostre błyszczą szabelki.”

wzmocnienie obrazowości wypowiedzi, zdynamizowanie opisu

„Stuk stuk, stuk stuk”

podkreślenie emocjonalnego tonu, udratyzowanie wypowiedzi

„I iskry z gęby sypie”

„Ha! mąż, ha! trup!”

wywołanie wrażenia prostoty języka i jego potoczności, podkreślanie prymitywizmu i surowości

„Jadą, jadą w tę stronę,
Tuman na drodze wielki, [...]
Jadą, jadą panowie
Nieboszczyka bratowie!”

nadawanie wypowiedzi charakterystycznej melodyjności

naśladowanie języka ludowego, prostoty, infantylności wypowiedzi

Ćwiczenie 4

Oceń prawdziwość poniższych stwierdzeń.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Wątkiem przewodnim jest dokonana zbrodnia, a pobocznym – myśli i uczucia, które towarzyszą mężobójcy.	☐	☐
Postaci dzieci nie pełnią w utworze samodzielnej funkcji – służą jedynie wyeksponowaniu ciężaru tajemnicy, który obarcza bohaterkę.	☐	☐
Powracający motyw wizyty u pustelnika ma przekonać odbiorcę o słuszności kary, jaką spotyka w końcu winowajczynię.	☐	☐
Utwór wyraża prawdę, że zbrodnię można ukryć przed ludźmi, ale nie przed własną pamięcią i sumieniem.	☐	☐

Ćwiczenie 5

Opisz, w jaki sposób w utworze *Lilije* są obecne:

fantastyka:

historyzm:

ludowość:

Ćwiczenie 6

Motywy przewodnim ballady poeta uczynił lilie. Wskaż funkcje, które można przypisać tym kwiatom w utworze Adama Mickiewicza.

- powracający opis kwiatów służy ukazaniu upływu czasu
- wskazanie konkretnego gatunku kwiatu służy pogłębieniu realizmu opisu litewskiej przyrody
- kwiaty pełnią funkcję symboliczną
- ich obraz dopełnia kluczowe momenty fabuły i wydziela główne epizody ballady

Ilustracja: Carl Franz Gruber, *Biała lilia*, domena publiczna, źródło: Wikimedia Commons.

Przeczytaj wypowiedź na temat kulturowej symboliki bieli, a następnie określ znaczenie białych elementów w balladzie *Lilije*.

((Marta Piwińska

Ballady i romanse

Białość to w tradycji chrześcijańskiej kolor niewinności, światła, czystości, świętości. Z lilią w rękę malowano archanioła Gabriela w scenach Zwiastowania, by symbolizować dziewictwo Najświętszej Marii Panny. Z lilią porównują najczęściej Marię poeci religijni: „liście na liliu mają oznaczać jej skromność i wstydlivość a kwiat czystość”. W cyklu Mickiewicza białość to także kolor sukienek umarłych, ich zimnych dłoni, bledziutkich lic, szat strasznych martwic i upiorów. Jezioro Świtez też jest srebrne, sine, białawe. Biel – blada, śnieżna, łabędzia, bladawa mieni się wielu odcieniami. Występuje najczęściej ze wszystkich barw i prawie zawsze jest niesamowita. Nie tylko wtedy, gdy jawi się biały jak chusta ukochany zmarły, ale także wtedy, gdy w „wodnej lilijek bieli” „łabędzią pierśią” wśród „srebrnych kropelek” uwodzi Strzelca Świtezianka.

Źródło: Marta Piwińska, *Ballady i romanse*, „Teksty Drugie” 1995, nr 6, s. 42.

Biel w balladzie <i>Lilije</i>	Cytat	Znaczenie
białe lilie wplecione w wieniec	„Pani, śród dziewic grona Do ślubu prowadzona, Wystąpi śród kościoła I bierze pierwszy wianek, Obnosi go dokoła; Oto w wieńcu lilije Ach, czyjeż to są, czyje? Kto mój mąż, kto kochanek?”	<input type="text"/>
biały strój zabitego męża	„Wchodzi osoba w bieli. Znany chód, znana zbroja.”	<input type="text"/>

Biel w balladzie <i>Lilije</i>	Cytat	Znaczenie
białe lilie porastające miejsce, w którym stała cerkiew	„Cerkiew zapada w głąb. Ziemia ją z wierzchu kryje, Na niej rosną lilije, A rosną tak wysoko, Jak pan leżał głęboko.”	

Ćwiczenie 8

Pani z ballady *Lilije* wykrzykuje: „Ach, widzę, słyszę trupa!”. Określ funkcje obecnych w balladzie elementów grozy:

- mają na celu oswojenie odbiorcy z jego lękami poprzez ośmieszenie ich
- służą ukazaniu ludowego systemu moralno-etycznego
- mają na celu wzbudzenie lęku w odbiorcy utworu
- są wykorzystane jako konwencjonalny element balladowy i nie można przypisać im głębszych znaczeń
- służą ukazaniu psychiki oraz świata uczuć i przeżyć bohaterki

Przeczytaj podany fragment omówienia zbioru *Ballady i romanse*, a następnie wykonaj polecenia.

((Maria Żmigrodzka

„Ballady i romanse” wobec tradycji niemcewiczowskiej

Świat ballady Mickiewiczowskiej zakotwiczony jest silnie w realnych warunkach litewskiego życia. Poeta dba o zachowanie konkretności geograficznej, ogólnych rysów historycznej prawdziwości. Fantastyka nie zmienia obrazu stosunków między ludźmi, realne są nieszczęścia, zbrodnie i przewiny bohaterów ballady. [...] Poeta wileński ze szczególną troską dbał o podkreślenie związku [...] „cudowności” z realnym światem stosunków międzyludzkich i konfliktów, będących odbiciem istotnych sprzeczności życia. Kolizje moralne balladowych utworów z pierwszego tomu Poezji mają może nie zawsze charakter społeczny, ale zawsze międzyludzki. Problematyka etyczna traktowana jest w płaszczyźnie humanistycznej, mówi o winie człowieka wobec człowieka. Poza zakres zainteresowań poety usunięta została, tak skądinąd bogato reprezentowana w folklorze, sfera przewin człowieka wobec sił nadnaturalnych, kierujących jego losem, chociaż motywy te znalazły szerokie rozpowszechnienie wśród fabularnych wątków współczesnej ballady literackiej. Nie znajdziemy w tym tomie motywu kary za bluźnierstwo i bunt przeciw woli bożej [...]. Nie wchodzi tu w grę motyw świętokradztwa, [...] nie ma częstej w gadce ludowej historii strasznych skutków obrazy osoby świętej.

Źródło: Maria Żmigrodzka, „*Ballady i romanse*” wobec tradycji niemcewiczowskiej, „*Pamiętnik Literacki*” 1956, nr zeszyt specjalny, s. 144–148.

Sformułuj własnymi słowami tezę tekstu.

Określ w jednym zdaniu problem, który porusza autorka.

Wymień elementy tworzące realistyczne tło w utworze *Lilije*.

Zarysuj problematykę etyczną ballady *Lilije*.

Ćwiczenie 10

W jaki sposób artyści przedstawiają motyw winy i kary? Odwołaj się do ballady *Lilije* Adama Mickiewicza i dwóch innych tekstów kultury. Plan wypowiedzi zapisz w formie konspektu.

Praca domowa

Opracuj mapę mentalną przedstawiającą twoje wrażenia związane ze światem ballad Adama Mickiewicza. Co najbardziej przykuło twoją uwagę i zapadło ci w pamięć?

Do kreatywnego gromadzenia czytelniczych wrażeń może zainspirować cię fragment na temat kolorystyki Litwy ukazanej w *Balladach i romansach*.

👏 **Marta Piwińska**

Ballady i romanse

Chociaż jest to ta sama Litwa, którą [Mickiewicz] opisał w Panu Tadeuszu, to jednak jest to zupełnie inna Litwa. Leśna i nocna, jesienna, mglista, dżdżysta i księżycowa. [...] Ballady i romanse są jak

film czarno-biały. [...] Jest tam czerwień – ogień bucha w pięknym mieście Świteż, w ogniu i dymie wlatuje Józio, we krwi Tukaj ma umoczyć pióro, żeby podpisać diabelski pakt, skrwawiona jest męza zabójczyni – widzimy, że owa czerwień to nie tyle kolor, co żywioł lub materia. [...] Nie „farba” więc, poeta nie ma w ręku pędzla; używa materii, substancji. Zielone są rozłogi – raz, raz jeden mech, raz zielony grób Józia, jeszcze gaj, trawka i zielonkawe [...] listki kwiatów-carów nad Świtezią. Mało tej zieleni, bo wszystko co najważniejsze, a więc co opowiadane w balladach, dzieje się zwykle wieczorem albo nocą. Nocą straszy w jeziorze i „szatan wyprawia tam harce”. W „każdą noc prawie” spotyka się Strzelec z dziewczyną; [...] w Lilijach „mrok zapada, ciemno, wietrzno, ponuro”; a choć w Romantyczności tłum widzi dziewczynę w dzień biały, to ona przed oczyma duszy ma noc: „tyżeś to w nocy! to ty Jasieńku”. Przykłady można mnożyć. Więc nocna kraina, jesienna, chłodna, dżdżysta i wieje w niej często wiatr. [...] To kraj niespokojny, nieprzejrzysty, ciemny. Nocna strona świata i ciemność ludzkich serc. Czerń także jest nie tyle kolorem co ciemnością. [...] Ballady i romanse są czarno-białe z rozbłyskami ognia i krwi.

Źródło: Marta Piwińska, *Ballady i romanse*, „Teksty Drugie” 1995, nr 6, s. 38–39.

Dla nauczyciela

Autor: Piotr Obolewicz

Przedmiot: Język polski

Temat: Świat ballad Adama Mickiewicza. Podsumowanie wiadomości

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;

13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

1) rozróżnia pojęcie stylu i stylizacji, rozumie ich znaczenie w tekście;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły *nie* oraz partykuły *-bym, -byś, -by* z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń *-ji, -ii, -i*; zapisu przedrostków *roz-, bez-, wes-, wz-, ws-*; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (*a, e*) oraz połączeń *om, on, em, en*; pisowni skrótów i skrótowców;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

6) rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych i stosuje je we własnych tekstach;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

8) tworzy plan kompozycyjny i dekompozycyjny tekstów o charakterze argumentacyjnym;

IV. Samokształcenie.

1) rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

2) porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

Lektura obowiązkowa

19) Adam Mickiewicz, *Oda do młodości*; wybrane ballady, w tym *Romantyczność*; wybrane sonety z cyklu *Sonety krymskie* oraz inne wiersze; *Konrad Wallenrod*; *Dziady* cz. III;

Zakres rozszerzony

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje elementy tradycji w utworach, rozumie ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne. Uczeń:

- porządkuje swoje wiadomości na temat ballady romantycznej;
- charakteryzuje cechy ballady romantycznej na przykładzie utworu *Lilije* Adama Mickiewicza;
- analizuje motywy charakterystyczne dla ballady występujące w *Lilijach*.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem e-podręcznika;
- ćwiczenia przedmiotowe;
- z użyciem komputera.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/ tablica, pisak/ kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał *Świat ballad Adama Mickiewicza. Podsumowanie wiadomości*. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” oraz przypomnienie sobie cech ballady na podstawie mapy myśli zamieszczonej w e-materiale.
2. **Recytacja.** Chętna lub wybrana osoba przygotowuje głośne czytanie utworu poetyckiego *Lilije* Adama Mickiewicza, z elementami aktorskiej interpretacji.

Faza wprowadzająca:

1. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: Nauczyciel przypomina, że *Ballady i romanse* Adama Mickiewicza uznaje się za tom przełomowy, symboliczne otwarcie polskiego romantyzmu. Prosi uczniów, by korzystając z wiedzy uzyskanej przed lekcją, wskazali te cechy ballady, które stanowiły przełom w odniesieniu do oświeceniowej konwencji poetyckiej.
2. Podanie celu i tematu zajęć.

Faza realizacyjna:

1. **Odczytanie tekstu literackiego z elementami interpretacji aktorskiej.** Wybrana przed lekcją osoba prezentuje recytację utworu: *Lilije* Adama Mickiewicza. Po uczniowskiej prezentacji pozostała część klasy przedstawia swoje wrażenia dotyczące utworu oraz prezentacji. Uczniowie zapisują swoje wrażenia w formie notatki.
2. Nauczyciel poleca, by uczniowie w parach wykonali polecenia 1 i 2 towarzyszące mapie myśli. Sprawdza poprawność ich odpowiedzi. Następnie uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenia z sekcji „Sprawdź się” wybrane przez nauczyciela (od 1 do 6). Po upływie ustalonego czasu uczniowie prezentują swoje odpowiedzi, nauczyciel komentuje je i ocenia.
3. Podsumowaniem tej fazy lekcji jest szybki quiz: nauczyciel prosi, by uczniowie dobrali się w 4-osobowe zespoły. Każda z grup przygotowuje trzy pytania na temat ballady romantycznej. Grupy zadają sobie kolejne pytania zgodnie z ruchem wskazówek zegara. Nauczyciel może ocenić pracę uczniów.

Faza podsumowująca:

1. W ostatniej fazie lekcji uczniowie wspólnie dyskutują nad poleceniem z ćw. 9 z sekcji „Sprawdź się”. Później indywidualnie rozwiązują to zadanie.
2. Nauczyciel zadaje pytania podsumowujące, np. Jaki system wartości wyznawali romantycy? Jak odzwierciedlał się on w balladach?

Praca domowa:

1. Wykonaj pracę domową z sekcji „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

- Maria Żmigrodzka, „*Ballady i romanse*” wobec tradycji niemcewiczowskiej, „Pamiętnik Literacki” 1956, 47.
- Urszula Sokólska, *Język opisów natury w „Balladach i romansach” Adama Mickiewicza*, Białystok 2006.
- ilustracją lekcji mogą być także ballady Fryderyka Chopina inspirowane utworami Adama Mickiewicza: *Świtezianka (Ballada F-dur)*, *Świtezianka (Ballada F-dur, Ballada As-dur)*,

Trzech Budrysów (Ballada F-dur).

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Mapa myśli” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.